

УДК 339.924(4-672EU:497.11)

Biblid 1451-3188, 22 (2023)

Год XXII, бр. 83, стр. 147-161

Изворни научни рад

Рад примљен 5. 6. 2023. године

Рад одобрен 12. 7. 2023. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2023.22.83.9

РАЗВОЈ ОДНОСА СРБИЈЕ СА СУСЕДНИМ ДРЖАВАМА, ЧЛАНИЦАМА ЕУ - ЈЕДНА ОД ДЕТЕРМИНАНТИ У ПРОЦЕСУ ЕВРОПСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА

Митко АРНАУДОВ

*Никола ХАЏИЋ**

Апстракт: Интеграција Републике Србије у Европску унију (ЕУ) процес је који захтева, осим бројних и свеобухватних институционалних реформи, креирање и развој стабилних и одрживих регионалних односа, посебно са државама чланицама ЕУ које су у њеном непосредном окружењу. С обзиром на то да је унапређење регионалне сарадње један је од битнијих критеријума за учлањење у ЕУ, у раду се посвећује посебна пажња развоју билатералних односа Србије са суседним државама посебно са Хрватском, Бугарском, Мађарском и Румунијом које су и чланице ове супранационалне организације. Примењујући компаративну методу анализе, аутори су покушали да осветле остварене резултате, али и актуелне проблеме између суседних држава Западног Балкана, те да пруже реалну слику о могућностима њиховог превазлажења у циљу интензивирања процеса европских интеграција држава кандидата за пријем у ЕУ.

Кључне речи: Србија, Западни Балкан, ЕУ, регионална сарадња, европске интеграције.

* Институт за међународну политику и привреду, Београд; Факултет политичких наука Универзитета у Београду. E-mails: mitko@diplomacy.bg.ac.rs; nikolahadzic@yahoo.com.

Рад је настао у оквиру пројекта: „Србија и изазови у међународним односима 2023. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2023. године.

1) УВОД

У актуелном тренутку Европска унија пролази кроз најсложенију кризу од свог оснивања. У порасту је евроскептицизам, па чак и највећи оптимисти страхују да се неће лако доћи до општеприхватљивих решења.¹ До које ће мере безбедносна, политичка и енергетска криза ЕУ успорити процес европских интеграција Србије није лако предвидети, али би свакако било од значај решити многобројна отворена регионална питања која оптерећују билатералне односе између суседних земаља Западног Балкана. Неки аутори сматрају да ЕУ у процесу приступања Србије примењује политику „штапа и шаргарепе“, што се нарочито испољава у оквиру испуњавања критеријума из њене Заједничке спољне и безбедносне политике (ЗСБП), и што читав интеграциони процес кочи и условљава временски променљивим приоритетима.² Тако, Европска комисија ставља нагласак на наставак дијалога Београда са Приштином и усклађивање српске спољне и безбедносне политике са ЗСБП ЕУ.³ Отуд је веома неизвесно прогнозировать даљи ток европских интеграција, ако се узме у обзир да је кредибилна перспектива придруживања ЕУ условљена флукутирајућим правцем спољнополитичког деловања ЕУ и њеним све очигледнијим потребама да се отворена питања на Западном Балкану што пре реше.⁴ То се може видети и у последњој стратегији Европске комисије о проширењу која се зове: „Кређибилна перспектива проширења за појачан ангажман ЕУ према Западном Балкану“.⁵ Реч је о документу који представља неку врсту путоказа ка приступању ЕУ који је и даље неизвестан.⁶ Посматрано из тог угла, процес европских интеграција не детерминишу само отворена

¹ Милица Увалић, „Интеграција Србије са Европском унијом“, у: Михаил Арандаренко, Иван Вујачић (урс.), *Европска унија и Србија: од транзиције до придруживања*, Економски факултет, Београд, 2012, стр. 1.

² Анила Јелесијевић, „Условљено чланство Србије у ЕУ већ замореној од проширења – Колико је далеко 2025. година?“, *Међународно окружење*, Војно дело, 2019, Vol. 71, бр. 7, стр. 16.

³ “EU Enlargement strategy 2015”, European Commission. Интернет: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20151110_strategy_paper_en.pdf, 8.7.2019; “Communication on EU Enlargement Policy 2016”, European Commission. Интернет: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20161109_strategy_paper_en.pdf, 8.7.2019; “EU Enlargement Strategy 2016-2017”, European Commission. Интернет: <http://edz.bib.uni-mannheim.de/edz/doku/adr/2017/cdr-2017-0093-en.pdf>, 8.7.2019; “A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans”, European Commission. Интернет: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargementperspective-western-balkans_en.pdf, 18.6.2019.

⁴ Анила Јелесијевић, *op. cit.*, стр. 21.

⁵ “A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans”, *op. cit.*

⁶ Анила Јелесијевић, *op. cit.*, стр. 21.

унутрашња питања, већ и регионална спорења са непосредним суседством, што у највећој мери одређује и правац и брзину будућих проширења ЕУ земаљама Западног Балкана.

2) БИЛАТЕРАЛНИ ОДНОСИ СРБИЈЕ СА СУСЕДНИМ ЗЕМАЉАМА КАО ЈЕДНА ОД ДЕТЕРМИНАНТИ НА ПУТУ КА ЕУ

Процес стабилизације и придруживања политички је оквир, односно европска стратегија за унапређење односа између држава Западног Балкана и ЕУ.⁷ ЕУ је до сада имала седам таласа проширења, па се политика проширења све више усложњава како је број чланица расте. Заправо реч је о динамичном процесу који се константно надограђивао, те се данас од државе кандидата очекује да функционишу као чланице ЕУ, пре него што то формално и постану.⁸ То важи и у случају вођења регионалне и билатералне политике. Званични Брисел стриктно захтева од држава кандидата, поготово на Западном Балкану, да пре евентуалног приступања ЕУ превазиђу и разреше сва регионална спорења и отворена билатерална питања са непосредним окружењем. У случају Србије, чији се процес европских интеграција доминантно оцењује у политичком смислу, а на основу напретка у дијалогу са Приштином, постављају се својеврсни двоструки критеријуми. С једне стране, на питање дијалога са Приштином посматра се из угла регионалне стабилности, те се дијалог са Приштином тумачи као *de facto* билатералан спор, што је супротно контексту међународног права јер Приштина није политички ентитет са међународноправним субјективитетом. С друге стране, у домен билатералних спорења наводе се одређена отворена питања са одређеним непосредним суседима која се пре свега тичу граничних спорења, питања несталих, питања права мањина и одређених питања из домена сукцесије која су се појавила као последица распада заједничке државе СФРЈ. Посматрано из тог угла веома је тешко успоставити јасну градацију билатералних спорења и отворених питања која ће доминантно утицати на процес европских интеграција Србије. Из данашње перспективе чини се да ће у том смислу дијалог са Приштином доминирати у процесу европских интеграција Србије. Истовремено, овај процес све више добија карактер билатералног спорења. Међутим, требало би занемарити и остала билатерална и регионална питања и спорења са којима се суочава

⁷ Исидора Поп-Лазич, „Специфичности и ток приступних преговора Србије и Хрватске за чланство у ЕУ – импликације на билатералне односе”, Институт за међународну политику и привреду, *Међународна политика*, 2021, бр. 1183, стр. 57.

⁸ *Ibid.*, стр. 59.

Србија, а које могу у одређеним етапама имати значајан утицај за њену европску перспективу.

Односи Србије и Хрватске

На самиту ЕУ и Западног Балкана у Солуну 2003. године, тадашњи лидери држава чланица ЕУ у закључцима предочили су јасну перспективу актерима на Западном Балкану о могућностима учлањења у ЕУ. Притом су нагласили неопходност испуњавања посебних критеријума. Међу спорним и отвореним питањима која би требало решавати, а која улазе у домен билатералних спорења истакнута су питања утврђивања граничних линија, повратак избеглица, сукцесија бивше заједничке имовине СФРЈ, решавање проблема несталих и киднапованих лица, повратак културног националног богатства, међусобне тужбе за геноцид пред Међународним судом правде и заштита права националних мањина.⁹ Када је конкретније реч о односима Србије и Хрватске у контексту европских интеграција битно је истаћи да су промене на унутрашњем плану у ове две земље, али и њихови поједини спољнополитички потези, играли велику улогу у динамици међусобних односа.¹⁰ Чланство Хрватске и процес приступања Србије ЕУ заправо је представљало значајан подстицај за развој добросуседских односа између две земље. Хрватска је могла показати да је поуздана нова чланица ЕУ док, с друге стране, Србија је могла користити хрватско искуство и помоћ у преговарачком процесу.¹¹ У идеалним условима можда би се то и тако одвијало. Односно Загреб би био детерминатор убрзане регионалне интеграције, искоришћавајући сваку појединачну прилику да буде „капија” европским интеграцијама Западног Балкана заједно са Србијом. С друге стране, Београд би искористио све могућности које нуди хрватско искуство на путу ка ЕУ и то на двоструком колосеку. Прво – Србија је могла користити искуство Хрватске у процесу приступања, друго – Београд је кроз поспешивање добрих односа са Загребом могао да докаже своју посвећеност и бескомпромисност у процесу европских интеграција. То је наравно значило и испуњавање критеријума за учлањење у које улази и превазилажење регионалних и билатералних спорења. Међутим, како је рекао актуелни министар спољних послова Ивица Дачић, „данашњи односи Србије и Хрватске значајно су оптерећени различитостима које, нажалост,

⁹ Синиша Таталовић, Ружица Јакешевић, „Европеизација билатералног односа Хрватске и Србије: ограничења и перспективе”, Милан Подунавац, Жарко Пауновић (урс), *Политика: Наука и Професија*, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука, Удружење за политичке науке Србије, Београд, 2013, стр. 240.

¹⁰ *Ibid.*, стр. 240.

¹¹ *Ibid.*, стр. 242.

добиају више пажње од сличности, те се намеће питање да ли ће две земље остати утврђене на тим позицијама верујући у различитости, или ће бити уложени напори у редефинисање сарадње и односа”.¹² У том контексту Дачић је додао да је за будућност односа Загреба и Београда потребан нови политички наратив и истакао да се не могу решити отворена питања из прошлости уколико не почнемо да градимо договор у будућности.¹³ С друге стране, министар спољних и европских послова Хрватске Гордан Грлић-Радман истакао је „да је Загреб спреман за конструктиван дијалог са Србијом, те да је Хрватској то важно јер она дели европске вредности, владавину права и све вредности које проистичу из Повеље Уједињених нација, те да жели да своја искуства по тим питањима пренесе и својим суседима који желе да остваре европску перспективу”. Али, истовремено је и нагласио да се „због наставка сарадње не могу затворити очи на трагичан распад бивше државе, претварати се да се ништа није догодило, те да тиме не би требало оптерећивати даље кораке у сарадњи”. У суштини декларативно постоји спремност са обе стране за унапређивање хрватско-српских односа и то је приметно готово на сваком званичном или незваничном сусрету хрватских и српских челника, али у међувремену постоје бројне баријере, реторичке претње и условљавања која ће у контексту европских интеграција Србије умногоме детерминисати учлањење Србије у ЕУ. Тако је хрватски председник Зоран Милановић, али и други хрватски челници током састанака са представницима такозваних бранитељских удружења, тврдио да ће Хрватска условљавати улазак Србије у ЕУ решавањем питања несталих, али и решавања питања ратне одштете. Милановић је том приликом истакао да ће „званичном Београду бити постављен услов да се реши питање несталих особа као предуслов прикључења европској породици”.¹⁴ С друге стране, актуелни министар за људска и мањинска права и друштвени дијалог у Влади Републике Србије Томислав Жигманов рекао је да се „број и врста негативних написа радикално смањује у јавности, али да се смањио и број ознака које негативно утичу на Хрвате, те се данас грађани хрватске националности у Србији осећају далеко слободније и храбрије улазе у простор јавности”.¹⁵ У

¹² „Конференција „Билатерални односи Србије и Хрватске – ка новој динамици”: Дачић – Отворена питања се не могу решити ако не почне да се гради договор о будућности”, *Данас*. Интернет: <https://www.danas.rs/vesti/politika/konferencija-bilateralni-odnosi-srbije-i-hrvatske-ka-novoj-dinamici-dacic-otvorena-pitanja-se-ne-mogu-resiti-ako-ne-pocne-da-se-grad-dogovor-o-buducnosti/>, 15.4.2023.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ „Hrvatska nastavlja uslovljavati ulazak Srbije u EU”, *ATV*. Интернет: <https://www.atvbl.rs/vijesti/region/hrvatska-nastavlja-uslovljavati-ulazak-srbije-u-eu-13-4-2021>, 3.4.2023.

¹⁵ „Конференција „Билатерални односи Србије и Хрватске – ка новој динамици”: Дачић – Отворена питања се не могу решити ако не почне да се гради договор о будућности”, *op. cit.*

контексту односа Хрватске и Србије, а поводом четврте Велике скупштине Српског народног вијећа на којем су присуствовали и српски и хрватски премијер, представник СНВ Милорад Пуповац изјавио је да „Србија и Хрватска поново треба да буду осовина Европе у овом њеном делу”. Такође је навео да његова политичка организација „баштини страдање српског народа и из њега произашле трауме”.¹⁶ Али суштински проблеми остају између оба народа и обе државе, а то је тумачење савремених историјских околности као што су војно-полицијске операције хрватске војске и полиције „Олуја” и „Бљесак”. Док хрватска страна сваке године обележава операцију „Олуја” као хрватску победу у Домовинском рату, те хрватска историја анализира ту војно-полицијску акцију као дан победе и ослобођења хрватске државе, с друге стране Србија тај датум обележава као помен српским жртвама у којој је протерано између 200 до 250 хиљада грађана српске националности, а према подацима невладиних организација 677 људи је убијено.¹⁷ Исти је случај и са операцијом „Бљесак” када је у Западној Славонији протерано 15 хиљада Срба, а убијено је и нестало 283 људи, међу њима 56 жена и 8 деце.¹⁸ Заправо, грађански ратови на тлу бивше заједничке државе представљају један од основних камена спотицања између Хрватске и Србије. Отворена питања из тог периода, као и различита тумачења историјских чињеница умногоме детерминишу обим политичких тензија између ова два суседа. Тешко је предвидети да ли ће Хрватска, као стална држава чланица ЕУ, имати капацитете и политичку моћ да условљава учлањење Србије у ЕУ, али чињеница је данас да се европска интеграција Србије у хрватским политичким круговима често посматра из угла билатералних односа Загреба и Београда, бар у реторичком смислу, те на основу тога реално је поставити тезу о могућностима хрватске баријере на путу Србије ка ЕУ.

Односи Србије и Бугарске

Када је у питању процес европских интеграција Србије, у домену основних права која су део преговарачког Поглавља 23, где спадају и права мањина, предвиђена законска решења из ове области треба у потпуности

¹⁶ „Пуповац: Односи Срба и Хрвата треба поново да постану осовина нашег дела Европе”, *Нова РС*. Интернет: <https://nova.rs/vesti/svet/pupovac-odnosi-srba-i-hrvata-treba-ponovo-da-postanu-osovina-naseg-dela-evrope/>, 8.4.2023.

¹⁷ „У Србији obeležena 27. godišnjica stradanja tokom hrvatske akcije ‘Oluja’”, *Radio Slobodna Evropa*. Интернет: <https://www.slobodnaevropa.org/a/31973481.html>, 21.4.2023.

¹⁸ „Операција Бљесак почела нападом у јутарњим сатима пре 28 година”, РТС. Интернет: <https://www.rts.rs/vesti/region/5183784/operacija-bljesak-pocela-napadom-u-jutarnjim-satima-pre-28-godina.html>, 22.4.2023.

да се ускладе с правним тековинама ЕУ, укључујући и Повељу о основним правима, која је постала саставни део правних тековина од Лисабонског уговора.¹⁹ ЕУ је изградила механизме за праћење усаглашавања прописа и њихово спровођење, а од степена спровођења зависи брзина приступања једне земље ЕУ. У процесу европских интеграција и припрема за отварање преговарачког Поглавља 23, Србија је била у обавези да донесе посебан Акциони план за остваривање права националних мањина, што је влада Србије и учинила у марту 2016. године.²⁰ У контексту билатералних односа Србије са суседима битно је истаћи да Бугарска заузима место једног од три „стара суседа”, јер је реч о земљи са којом се Србија међународноправно разграничила и са којом постоје дипломатски односи и пре настанка заједничке државе.²¹ Међутим, између две земље развијен је специфичан однос, те се може закључити да са Бугарском још увек доминирају нека предубеђења и стереотипи из времена Хладног рата.²² Иако су односи између Србије и Бугарске кроз историју забележили велике успоне и падове, битно је истаћи да је најновије захлађење односа регистровано након једностраног проглашења независности Косова када је уследило низ признања тог чина од стране већине суседних држава. Бугарска је заједно са Хрватском и Мађарском практично симултано направила тај корак 19. и 20. марта 2008. године.²³ Према резултатима пописа из 2011. године, у Србији је живело 18.543 грађана који су се изјашњавали као Бугари, што је за око 2.000 мање него на попису из 2002. године, а према подацима најновијег пописа из 2022. године у Србији живи 12.918 грађана који се изјашњавају као Бугари, што је готово 5.500 мање у односу на период од пре десет година. Бугарска заједница у Србији представља посебан предмет пажње неких странака у Бугарској, те је тако Десничарска партија Атака, у децембру 2013. године, предложила бугарској скупштини усвајање декларације којом би се од Србије и Македоније тражило враћање

¹⁹ „Povelja o osnovnim pravima Evropske unije”. Интернет: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=EN>, 9.7.2018.

²⁰ За израду Акционог плана формирана је мултиресорна група. Видети: „Акциони план за остваривање права националних мањина”, 2016. Интернет: <https://mduls.gov.rs/wp-content/uploads/Akcioni-plan-za-ostvarivanje-prava-nacionalnih-manjina-usvojen-3.mart-2016.pdf>, 2.2.2023.

²¹ Милан Игрутиновић, „Билатерални односи и отворена питања између Србије и Бугарске у контексту приступања Србије ЕУ”, *Пројекат: Ка стратегији спољне политике Србије: Односи са суседима*, Центар за примењене европске студије – CPES, Београд, 2017, стр. 2.

²² Ивица Петровић, „Односе Србије и Бугарске квари предрасуде”. Интернет: <https://www.dw.com/sr/odnose-srbije-i-bugarske-kvare-predrasude/a-18290416>, 19.4.2023; Митко Арнаудов, „Односи Северне Македоније и Бугарске у светлу процеса европских интеграција”, *Европско законодавство*, бр. 81–82, стр. 167 и даље.

²³ Милан Игрутиновић, *op. cit.*, стр. 4.

такозваних Западних покрајина, територија које је Бугарска изгубила по уговору у Нејиу 1919. године.²⁴ У том смислу, декларација је предлагала да се питање „Западних покрајина” реши пре уласка Србије и Македоније у ЕУ.²⁵ Било је случајева када су представници и активисти поменуте бугарске странке покушавали да у Босилеграду организују протестно обележавање годишњице потписивања споразума у Нејиу, те је супротстављање српских власти таквим скуповима изазвало код челника поменуте политичке организације реакцију, односно захтев бугарским властима да преиспитају бугарску подршку чланству Србије у ЕУ.²⁶ На истој линији је наступила и политичка организација у Србији Демократски савез Бугара која је организовала протесте у Босилеграду у жељи, како су они тврдили, „да упозоре на тежак положај и застрашујуће процесе који прете националном идентитету и егзистенцији бугарске мањине”. Тим поводом они су упутили апел за помоћ у циљу гарантовања њихових права.²⁷ О томе да званична Софија анализира питање бугарске мањине у Србији у контексту европских интеграција Србије, сведочи и изјава бивше потпредседнице Бугарске Маргарите Попове, која је још 2012. године говорила о решавању отворених питања бугарске мањине у Србији у контексту будућег чланства Србије у ЕУ.²⁸ Такође, бугарски посланик у Европском парламенту Евгениј Кирилов истакао је потребу поправљања положаја свих мањина у Србији, поготово у југоисточној Србији и, како је рекао, „Западним покрајинама” где живе Бугари. Бивши министар спољних послова Бугарске Николај Младенов определио се за знатно блажу формулацију, односно рекао је да Софија не поставља услове Београду на његовом европском путу, али је такође нагласио да Србија мора да испуни услове који су специфични за сваку од земаља кандидата.²⁹ Касније је и

²⁴ У том сазиву бугарске скупштине Атака је имала 23 од 240 посланичких места и била је четврта по снази. Имала је поред тога и посланике у Европском парламенту, па је тако један од њих, Димитар Стојанов, декларацију своје странке сличног садржаја уручио једном приликом (2008) и представницима ЕУ у Бугарској. Видети: „Атака поиска от ЕС Западните покрајини и Струмича”, News.bg, 27. новембар 2008. Интернет: <https://news.bg/politics/ataka-poiska-ot-eszapadnite-pokraynini-i-strumitsa.html>, 2.4.2023; Милан Игрутиновић, *op. cit.*, стр. 14.

²⁵ Мирослав Нацков, „Бугарски десничари траже назад Босилеград и Димитровград”, Јужне вести, 6. децембар 2013. Интернет: <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Bugarski-desnicari-traze-nazad-Bosilegrad-i-Dimitrovgrad.sr.html>, 2.4.2023.

²⁶ Милан Игрутиновић, *op. cit.*, стр. 14.

²⁷ Јелена Стојковић, „Митинг због положаја Бугара у Босилеграду”, Јужне вести, 7. децембар 2010. Интернет: <https://www.juznevesti.com/Politika/Miting-zbog-polozaja-Bugara-u-Bosilegradu.sr.html>, 2.4.2023.

²⁸ Милан Игрутиновић, *op. cit.*, стр. 14.

²⁹ *Ibid.*

министар спољних послова Бугарске у техничком мандату Марин Рајков изјавио да је положај Бугара у Србији централно питање билатералних односа Србије и Бугарске. Крајем 2015. и почетком 2016. године актуелизовано је и питање преименовања Димитровграда у старо име Цариброд, те је бугарски посланик у Европском парламенту Андреј Ковачев о томе говорио и на седници Европског парламента, позвавши Србију да промени име града дато по налогу Титовог режима и додао да је то име „срамно јер овековечава комунистичког диктатора и националног издајника”, мислећи на Георгија Димитрова.³⁰ Иако је Србија много тога учинила када је реч о правима мањинских заједница који живе на територији Србије, укључивши и бугарску заједницу чији су ученици основних и средњих школа у општинама Димитровград и Босилеград добили уџбенике на бугарском језику и наставу похађају на бугарском језику, ипак постоје бојазни да ће званична Софија на одређени начин условити интеграцију Србије у ЕУ. Условљавања Софије не могу да имају суштински значај на процес европских интеграција Србије, али чињенично стање је да захтеви Софије у одређеним тренуцима приступног процеса Србије могу утицати на динамику овог процеса. То смо видели и у случају отварања преговарачког Поглавља 26, када је српски министар спољних послова Ивица Дачић рекао да је Бугарска имала одређене резерве око овог Поглавља, уз опаску да је то тим пре невероватније с обзиром на то да су управо он и тадашњи премијер Александар Вучић уручили уџбенике ђацима који припадају бугарској мањини у Србији.³¹ Синтетички поглед на положај бугарске националне мањине нам говори да су практични проблеми центрирани око употребе бугарског језика у службеној комуникацији и у образовању, а да су дугорочни проблеми једним делом везани за општу економску слику Србије.³² На питање да ли Бугарска ипак може користити положај да успори или на неки начин блокира пут Србије ка ЕУ, истраживач ISAC фонда Игор Новаковић сматра да се то питање понекад покрене када се мора одговорити на неки притисак који стиже из Србије, али да то не долази, како објашњава он, од представника бугарске мањине, него од појединих невладиних организација и политичких организација са екстремним десничарским профилем којима одговара такав приступ.³³

³⁰ „Евродепутат призова Сърбия да прекръсти Димитровград на Цариброд”, *Klub Z*, 3. фебруар 2016. Интернет: http://clubz.bg/34040-evrodeputat_prizova_syrbijq_da_prekrysti_dimitrovgrad_na_caribrod, 2.4.2023.

³¹ „Осим Хрвата и Бугари нас блокирали у ЕУ”, *Espresso*. Интернет: <https://www.espresso.co.rs/vesti/politika/100455/nisu-samo-hrvati-i-bugari-nas-blokirali-u-eu>, 2.4.2023.

³² Милан Игрутиновић, *op. cit.*, стр. 17.

³³ Ивица Петровић, *op. cit.*

Односи Србије, Мађарске и Румуније

Билатерални односи Србије и Мађарске садржајни су и веома интензивни, а о томе сведочи позитиван тренд развоја односа који је успешно крунисан заједничким седницама две владе одржаним у Београду 2014. године, у Будимпешти 2015. године, у Нишу 2016. године, у Будимпешти 2018. године, у Суботици 2019. године и поново у Будимпешти 2021. године.³⁴ У периоду од јануара до јула 2022. године, између Србије и Мађарске настављен је тренд снажног раста робне размене, па је она у овом периоду достигла вредност од 2,2 милијарде евра, што је чини трећим спољнотрговинским партнером Србије, иза Немачке и Кине, и осмим по величини страним инвеститором са обимом улагања од 950 милиона евра за период од 2012–2021. године. Тренутно односи између Србије и Мађарске су на веома добром нивоу и можда се могу окарактерисати као најбољи у последњих 10–15 година.³⁵ Према речима Александра Попова из Центра за регионализам, за разлику од неких других суседних држава које су настале распадом бивше Југославије, Србија са Мађарском нема спорова попут граничних спорова или проблеме сукцесије или процесуирања ратних злочина.³⁶ Када је реч о улози мађарске мањине у Србији битно је истаћи да она ужива сва политичка, економска и социјална права у друштвеним и институционалним оквирима Србије, те преко политичке организације Савеза војвођанских Мађара, као највећа странка која артикулише интересе мађарске мањине у Србији, она се појављује као мост између Београда и Приштине. Посматрано из угла интензитета српско-мађарских односа, чији смо сведоци данас, у овом тренутку тешко је за очекивати било какву блокаду од стране Мађарске на путу Србије ка ЕУ и то из троструког разлога: прво, зато што и званичној Будимпешти, у стратешком смислу, значи приступање Србије у ЕУ јер се отвара прилика да Мађари с једне и друге стране границе могу, у оквирима ЕУ, да уживају све привилегије Шенген зоне; друго, Будимпешта инсистира да буде предводник европских интеграција Србије и остатка Западног Балкана, намећући тако себи улогу регионалног лидера у економском али и политичком смислу; и треће, интеграција Србије и Западног Балкана у безбедносном смислу одговара Будимпешти и доприноси заштити њених националних интереса, јер се чином интеграције Западног Балкана померају границе ЕУ на југ, што знатно релативизује улогу Мађарске у процесу чувања спољних граница ЕУ, поготово у контексту савремених безбедносних изазова.

³⁴ „Билатерална сарадња са Мађарском”, Министарство спољних послова. Интернет: <https://www.mfa.gov.rs/lat/spoljna-politika/bilateralna-saradnja/madjarska>, 24.4.2023.

³⁵ Ивица Петровић, „Колико се разумеју Србија и Мађарска”, *DW*. Интернет: <https://www.dw.com/sr/koliko-se-razumeju-srbija-i-ma%C4%91arska/a-18320506>, 25.4.2023.

³⁶ *Ibid.*

Када је реч о односима Србије и Румуније битно је нагласити да ова два суседа уживају интензиван билатерални политички дијалог, утемељен у дугој традицији дипломатских односа две земље. По укупној размени Румунија заузима седмо место на листи спољнотрговинских партнера Србије, те је у 2021. години трговинска размена са Румунијом износила 2,03 милијарде евра.³⁷ Ипак, у сарадњи две земље постоје неискоришћени потенцијали у областима попут инфраструктуре, грађевинарства и трговине за шта је потребан додатни ангажман обе стране како би се унапредила привредна сарадња.³⁸ Када је реч о европским интеграцијама Србије, Румунија је истакла спремност да помогне Србији као суседној и пријатељској земљи, али је Београд у међувремену, под притиском Букурешта, био принуђен да потпише Протокол о националним мањинама, након чега је Румунија тврдила да ће бити адвокат приближавања Србије ЕУ.³⁹ Драган Петровић из Института за међународну политику и привреду тврди да су садашњи односи ова два суседа веома добри, али наглашава да права мањина могу бити евентуални камен спотицања на путу Србије ка ЕУ, истовремено истакавши да су обе земље договориле мешовите комисије које ће разматрати питање мањина у обема земљама.⁴⁰ Петровић такође истиче да је Румунија својим учлањењем у ЕУ добила неке механизме којима може да покреће питање мањина у Србији, пре свега када је реч о процесу европских интеграција Србије, али такође наглашава да су потписаним Протоколом о националним мањинама практично превазиђена та спорења те је, између осталог, регулисано питање језика, црквених обреда, стандардизације влашког језика и његово коришћење у школама, али и пружања могућности Власима у Источној Србији да се идентификују са Румунима. Букурешт очекује да Румуни који живе у Србији буду лојални тој земљи, будући да они јесу њени држављани, али је увек стављен акценат на влашку популацију у контексту да уколико се њени припадници изјасне као Румуни, тако буду и третирани и уживају сва права која има румунска национална мањина у Војводини.⁴¹

³⁷ „Билатерална сарадња са Мађарском”, *op. cit.*

³⁸ „Односи Србије и Румуније прави су пример добросуседства”, *Политика*. Интернет: <https://www.politika.rs/scc/clanak/493541/Odnosi-Srbije-i-Rumunije-pravi-su-primer-dobrosusedstva>, 26.4.2023.

³⁹ Ивица Петровић, „Румунија поуздан савезник Србије!”. Интернет: <https://www.dw.com/sr/rumunija-pouzdan-saveznik-srbije/a-18304933>, 28.4.2023.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ Марија Којчић, „Однос Румуније и Србије пример осталим државама у региону”, *Данас*. Интернет: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/odnos-rumunije-i-srbije-primer-ostalim-drzavama-u-regionu/>, 28.4.2023.

3) ИЗВОРИ

- “A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans”, European Commission. Интернет: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf, 18.6.2019.
- „Акциони план за остваривање права националних мањина”, 2016. Интернет: <https://mduls.gov.rs/wp-content/uploads/Akcioni-plan-za-ostvarivanje-prava-nacionalnih-manjina-usvojen-3.mart-2016.pdf>, 2.2.2023.
- Арнаулов, Митко, „Односи Северне Македоније и Бугарске у светлу процеса европских интеграција”, *Европско законодавство*, бр. 81–82.
- “Атака поиска от ЕС Западните покрајини и Струмича”, *News.bg*, 27. новембар 2008. Интернет: <https://news.bg/politics/ataka-poiska-ot-eszapadnite-pokrajnini-i-strumitsa.html>, 2.4.2023.
- „Билатерална сарадња са Мађарском”, Министарство спољних послова. Интернет: <https://www.mfa.gov.rs/lat/spoljna-politika/bilateralna-saradnja/madjarska>, 24.4.2023.
- “Communication on EU Enlargement Policy 2016”, European Commission. Интернет: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20161109_strategy_paper_en.pdf, 8.7.2019.
- Dimitrijević, Duško, “Process of integration of the Republic of Serbia with European Union”, in: Miroslav Antevski, Dragana Mitrović, (eds), *Western Balkans: From Stabilisation to Integration*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2012.
- “EU Enlargement strategy 2015”, European Commission. Интернет: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20151110_strategy_paper_en.pdf, 8.7.2019.
- “EU Enlargement Strategy 2016–2017”, European Commission. Интернет: <http://edz.bib.uni-mannheim.de/edz/doku/adr/2017/cdr-2017-0093-en.pdf>, 8.7.2019.
- “Евродепутат призова Србија да прекрсти Димитровград на Цариброд”, *Klub Z*, 3. Фебруар 2016. Интернет: <http://clubz.bg/34040-evrodeputat-prizova-syrbija-da-prekrsti-dimitrovgrad-na-caribrod>, 2.4.2023.
- „Hrvatska nastavlja uslovljavati ulazak Srbije u EU”, *ATV*. Интернет: <https://www.atvbl.rs/vijesti/region/hrvatska-nastavlja-uslovljavati-ulazak-srbije-u-eu-13-4-2021>, 3.4.2023.
- Игрутиновић, Милан, „Билатерални односи и отворена питања између Србије и Бугарске у контексту приступања Србије ЕУ”, *Пројекат: Ка стратегији спољне политике Србије: Односи са суседима*, Центар за примењене европске студије – CPES, Београд, 2017.

- Јелесијевић, Анила, „Условљено чланство Србије у ЕУ већ замореној од проширења – Колико је далеко 2025. година?“, *Међународно окружење*, Војно дело, 2019, Vol. 71, бр. 7.
- Којчић, Марија, „Однос Румуније и Србије пример осталим државама у региону“, *Данас*. Интернет: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/odnos-rumunije-i-srbije-primer-ostalim-drzavama-u-regionu/>, 28.4.2023.
- „Конференција „Билатерални односи Србије и Хрватске – ка новој динамици“: Дачић – Отворена питања се не могу решити ако не почне да се гради договор о будућности“, *Данас*. Интернет: <https://www.danas.rs/vesti/politika/konferencija-bilateralni-odnosi-srbije-i-hrvatske-ka-novoj-dinamici-dacic-otvorena-pitanja-se-ne-mogu-resiti-ako-ne-pocne-da-se-gradi-dogovor-o-buducnosti/>, 15.4.2023.
- Нацков, Мирослав, „Бугарски десничари траже назад Босилеград и Димитровград“, *Јужне вести*, 6. децембар 2013. Интернет: <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Bugarски-desnicari-traze-nazad-Bosilegrad-i-Dimitrovgrad.sr.html>, 2.4.2023.
- „Осим Хрвата и Бугари нас блокирали у ЕУ“, *Espresso*. Интернет: <https://www.espresso.co.rs/vesti/politika/100455/nisu-samo-hrvati-i-bugari-nas-blokirali-u-eu>, 2.4.2023.
- „Операција Бљесак почела нападом у јутарњим сатима пре 28 година“, РТС. Интернет: <https://www.rts.rs/vesti/region/5183784/operacija-bljesak-pocela-napadom-u-jutarnjim-satima-pre-28-godina.html>, 22.4.2023.
- „Односи Србије и Румуније прави су пример добросуседства“, *Политика*. Интернет: <https://www.politika.rs/scc/clanak/493541/Odnosi-Srbije-i-Rumunije-pravi-su-primer-dobrosusedstva>, 26.4.2023.
- „Пуповац: Односи Срба и Хрвата треба поново да постану осовина нашег дела Европе“, *Нова РС*. Интернет: <https://nova.rs/vesti/svet/pupovac-odnosi-srba-i-hrvata-treba-ponovo-da-postanu-osovina-naseg-dela-evrope/>, 8.4.2023.
- Петровић, Ивица, „Колико се разумеју Србија и Мађарска“, *DW*. Интернет: <https://www.dw.com/sr/koliko-se-razumeju-srbija-i-ma%С4%91arska/a-18320506>, 25.04.2023.
- Петровић, Ивица, „Односе Србије и Бугарске кваре предрасуде“, Интернет: <https://www.dw.com/sr/odnose-srbije-i-bugarske-kvare-predrasude/a-18290416>, 19.4.2023.
- Петровић, Ивица, „Румунија поуздан савезник Србије!“. Интернет: <https://www.dw.com/sr/rumunija-pouzdan-saveznik-srbije/a-18304933>, 28.4.2023.
- Поп-Лазић, Исидора, „Специфичности и ток приступних преговора Србије и Хрватске за чланство у ЕУ – импликације на билатералне односе“,

Институт за међународну политику и привреду, *Међународна политика*, 2021, бр. 1183.

„Povelja о osnovnim pravima Evropske unije”. Интернет: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=EN>, 9.7.2018.

Стојковић, Јелена „Митинг због положаја Бугара у Босилеграду”, *Јужне вести*, 7. децембар 2010. Интернет: <https://www.juznevesti.com/Politika/Miting-zbog-polozaja-Bugara-u-Bosilegradu.sr.html>, 2.4.2023.

Таталовић, Синиша, Јакешевић, Ружица, „Европеизација билатералног односа Хрватске и Србије: ограничења и перспективе”, Милан Подунавац, Жарко Пауновић (урс), *Политика: Наука и Професија*, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука, Удружење за политичке науке Србије, Београд, 2013.

Увалић, Милица, „Интеграција Србије са Европском унијом”, у: Михаил Арандаренко, Иван Вујачић (урс.), *Европска унија и Србија: од транзиције до придруживања*, Економски факултет, Београд, 2012.

„U Srbiji obeležena 27. godišnjica stradanja tokom hrvatske akcije Oluja”, *Radio Slobodna Evropa*. Интернет: <https://www.slobodnaevropa.org/a/31973481.html>, 21.4.2023.

4) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Једно од кључних питања на путу европске интеграције Србије у актуелним околностима представља дијалог између Београда и Приштине. Посматрајући актуелни дискурс у јавности и медијима чини се да ће потенцијално приступање Србије ЕУ, поред одобрења постојећих држава чланица Уније, искључиво зависити, односно бити у узрочно-последичном односу са епилогом дијалога између Београда и Приштине, тј. достигнућима у процесу нормализације односа између ова два актера на Западном Балкану. Ипак, у реалности постоје бројни други критеријуми који такође у знатној мери детерминишу европску интеграцију Србије. Прво је то став држава чланица ЕУ о политици проширења, те пријему нових држава чланица у ЕУ. Потом, то је и испуњеност критеријума који су дефинисани у документима ЕУ, као што су Копенхашки критеријуми, у којима се поред праћења остваривања унутрашњег реформског процеса, води рачуна и о развоју регионалних односа држава кандидата за пријем у ову међународну организацију.⁴² У раду су аутори настојали да осветле

⁴² Duško Dimitrijević, “Process of integration of the Republic of Serbia with European Union”, in: Miroslav Antevski, Dragana Mitrović, (eds), *Western Balkans: From Stabilisation to Integration*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2012, pp. 53-62.

односе Србије са државама-суседима које су чланице ЕУ, односно са Хрватском, Бугарском, Мађарском и Румунијом. Посматрајући из угла актуелних међународних односа и покушаја редефинисања улоге ЕУ на Западном Балкану, у смислу одвраћања од других изван европских утицаја у региону, може се установити да ови суседски односи не могу кључно да утичу на процес европских интеграција Србије, односно да односи у суштинском смислу не могу да доведу до удаљавања Београда од Брисела уколико ЕУ као целина, предвођена снажним западно-европским државама чланицама, одлучи да је интеграција Западног Балкана, укључујући Србију, приоритетна политика у новонасталим околностима. Међутим, постојећа спорења, пре свега са Хрватском, али и са осталим наведеним државама-чланицама ЕУ (само у знатно мањем интензитету), могу на својеврстан начин детерминисати динамику процеса европских интеграција Србије, те кроз бирократско-техничке механизме које уживају као државе пуноправне чланице ЕУ, оне могу условљавати европске интеграције Србије. Европска перспектива Србије следствено је тиме детерминисана ставовима о политици проширења у оквирима држава чланица ЕУ, те бројним другим критеријумима који стоје на путу успешног преговарачког процеса, што указује, између осталог, и на значај развоја добросуседских односа, али генерално и на значај развоја регионалне сарадње на Западном Балкану у целини.

DEVELOPMENT OF SERBIA'S RELATIONS WITH NEIGHBOURING COUNTRIES THAT ARE EU MEMBERS: ONE OF THE DETERMINANTS IN THE PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION

Abstract: The integration of the Republic of Serbia into the EU is a process that requires, in addition to numerous and comprehensive institutional reforms, the creation and development of stable and sustainable regional relations, especially with the EU member states in its immediate environment. Given that improving regional cooperation is one of the most important criteria for joining the EU, the paper pays special attention to the development of Serbia's bilateral relations with neighbouring countries, especially Croatia, Bulgaria, Hungary, and Romania, which are also members of this supranational organisation. Applying the comparative method of analysis, the authors tried to shed light not only on the achieved results but also on the current problems between the neighbouring countries of the Western Balkans and to provide a realistic picture of the possibilities of overcoming them in order to intensify the process of European integration of candidate countries for admission to the EU.

Keywords: Serbia, Western Balkans, EU, regional cooperation, European integration.